

Sygn. akt II CSKP 530/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 października 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maciej Kowalski

SSN Marcin Łochowski

w sprawie z powództwa S. Ś. i E. Ś.
przeciwko Skarbowi Państwa - Staroście Namysłowskiemu
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 13 października 2022 r.,
skargi kasacyjnej powodów
od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z dnia 28 lutego 2019 r., sygn. akt I ACa 1435/18,

- 1. odrzuca skargę kasacyjną w części dotyczącej rozstrzygnięcia oddalającego zażalenie powodów;**
- 2. uchyla zaskarżony wyrok w pozostałej części i poprzedzający go wyrok Sądu Okręgowego w Opolu z 10 kwietnia 2017 r., sygn. akt I C 202/16 w całości, znosi postępowanie przed tymi Sądami i przekazuje sprawę w tej części Sądowi Okręgowemu w Opolu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 28 lutego 2019 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu oddalił apelację powodów od wyroku Sądu Okręgowego w Opolu z 10 kwietnia 2017 r., którym oddalono powództwo o zapłatę odszkodowania w kwocie 125 000 zł.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wnieśli powodowie, zaskarżając wyrok w całości. Zarzucili naruszenie przepisów prawa procesowego: art. 322 i art. 328 § 2 k.p.c., oraz art. 21 i 64 w zw. z art. 2, 7, 87 ust. 1 i art. 92 Konstytucji RP. Wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Postanowieniem z 15 października 2019 r. Sąd Apelacyjny sprostował wyroki: Sądu Okręgowego w Opolu i Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu przez oznaczenie pozwanego jako „Skarb Państwa – Starosta Namysłowski”.

Pozwany zastępowany w postępowaniu kasacyjnym przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa wniósł o uchylenie postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 15 października 2019 r. w przedmiocie sprostowania wyroków, ewentualnie o oddalenie skargi kasacyjnej. Zarzucił, że w postępowaniu przed Sądami obu instancji nie brał udziału ustawowy zastępca procesowy Skarbu Państwa – Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej (art. 7 ust. 2 ustawy z dnia 15 grudnia 2016 r. o Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 2180, dalej: „u.p.g.RP”).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na postanowienie o oddaleniu zażalenia od rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów postępowania skarga kasacyjna nie przysługuje (art. 398¹ § 1 k.p.c.). Z tego względu skarga kasacyjna w części dotyczącej oddalenia zażalenia powodów jako niedopuszczalna, podlegała odrzuceniu (art. 398⁶ § 3 k.p.c.).

Na podstawie art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. Skarżący nie musi podnosić takiego zarzutu, a gdy zwróci nawet uwagę w skardze

kasacyjnej na tej rangi uchybienie, to nie jest zobowiązany wykazywać, czy i jaki wpływ wywarło ono na wynik sprawy, gdyż nie ma to znaczenia.

Postępowanie przed Sądami obu instancji dotknięte było nieważnością z uwagi na niewłaściwą reprezentację strony pozwanej, skutkujące nieważnością postępowania (art. 379 pkt 2 k.p.c.). Zgodnie z art. 7 ust. 2 pkt 1 u.p.g.RP zastępstwo Skarbu Państwa wykonywane przez Prokuratorię Generalną jest obowiązkowe do zakończenia sprawy w sprawach rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sąd okręgowy. W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd, że art. 67 § 2 zdanie drugie k.p.c. został ukształtowany jako wyjątek od ogólnej reguły wyrażonej w zdaniu pierwszym tego przepisu, zgodnie z którą kompetencję do podejmowania czynności procesowych za Skarb Państwa ma organ państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, lub organ jednostki nadrzędnej i pełnomocnicy ustanowieni przez tych reprezentantów. Z tego powodu w wypadkach określonych przez ustawodawcę zastępstwo procesowe Skarbu Państwa może być wykonywane wyłącznie przez Prokuratorię Generalną, nie zaś przez organy państwowych jednostek organizacyjnych, a przeprowadzenie postępowania z udziałem niewłaściwie reprezentowanego Skarbu Państwa powoduje jego nieważność (zob. wyroki SN: z 24 marca 2011 r., I CSK 438/10; z 26 lipca 2012 r., II CSK 688/11; z 10 stycznia 2013 r., IV CSK 403/12; z 24 czerwca 2015 r., II CSK 506/14, i z 21 kwietnia 2021 r., II PSKP 27/21, oraz postanowienie SN z 5 kwietnia 2019 r., I CSK 148/18).

Sąd Apelacyjny postanowieniem z 15 października 2019 r. sprostował wyrok Sądu Okręgowego w Opolu z 10 kwietnia 2017 r. i Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 28 lutego 2019 r. przez oznaczenie pozwanego jako „Skarb Państwa – Starosta Namysłowski”. Powodowie w pozwie jako pozwanego określili wyłącznie Starostę Namysłowskiego, jednakże już w początkowej fazie postępowania, na etapie usuwania braków formalnych pozwu, doszło po raz pierwszy do samookreślenia przez Sąd pierwszej instancji pozwanego jako Skarbu Państwa (postanowienie z 6 maja 2016 r. – k. 22), a Sąd Apelacyjny we Wrocławiu dostrzegł potrzebę wyjaśnienia, kto jest w sprawie pozwanym, zamiast dokonywania z urzędu samodzielnego określenia pozwanego jako Skarbu Państwa (postanowienie

z 10 listopada 2016 r. – k. 66). Wątpliwości w tym zakresie wyjaśnili powodowie, wskazując, zarówno w kolejnych pismach procesowych składanych w sprawie, jak i w środkach zaskarżania, jako pozwanego Skarb Państwa (k. 106, 133, 149, 227, 235, 249 i 259).

W związku z tym, to, że pozwanym w sprawie był Skarb Państwa nie powinno budzić wątpliwości, skoro powodowie swoje roszczenie o odszkodowanie skierowali przeciwko temu podmiotowi, wyposażonemu w osobowość prawną (art. 33 k.c.) i wynikającą z tego zdolność sądową (art. 64 § 1 k.p.c.). W kategoriach oczywistości zagadnienie to traktował również Sąd Apelacyjny, skoro sprostował swój własny wyrok dotknięty „oczywistą” omyłką w zakresie oznaczenia pozwanego (zob. art. 350 § 1 k.p.c.).

Ewentualne wątpliwości mogły dotyczyć jedynie *statio fisci* Skarbu Państwa (art. 67 § 2 k.p.c.), którego dookreślenie uzasadnia podjęcie przez sąd działań z urzędu. W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że sąd powinien czuwać z urzędu nad tym, by Skarb Państwa w postępowaniu sądowym reprezentowany był w sposób prawidłowy (zob. wyrok SN z 22 lutego 2001 r., III CKN 295/00). Opiera się on na założeniu, że powinno się to odbywać „w płaszczyźnie właściwej reprezentacji”, zgodnie z art. 67 § 2 k.p.c. (postanowienie SN z 8 stycznia 2003 r., II CK 90/02).

W postępowaniu przed Sądami obu instancji czynności procesowe pozwanego podejmowane były przez pełnomocnika ustanowionego przez Starostę Namysłowskiego. Z treści dokumentu pełnomocnictwa wynika również, że Starosta Namysłowski ustanowił pełnomocnika do reprezentowania Skarbu Państwa (pełnomocnictwa – k. 79 i 86). Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną podziela stanowisko, że naruszenie art. 7 ust. 2 u.p.g.RP (poprzednio art. 8 ust. 1 ustawy o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa o tożsamym brzmieniu) wywołuje skutek w postaci nieważności postępowania z powodu nienależycie umocowanego pełnomocnika (art. 379 pkt 2 k.p.c.), jeśli czynności zastępstwa procesowego wykonywał pełnomocnik ustanowiony przez podmiot reprezentujący Skarb Państwa.

Z tego względu zarówno postępowanie przed Sądem Okręgowym, jak i przed Sądem Apelacyjnym było dotknięte nieważnością, bowiem pozwany – Skarb Państwa – nie był reprezentowany przez Prokuratorię Generalną RP, mimo że zastępstwo to było obowiązkowe (art. 7 ust. 2 u.p.g.RP). Jest to zastępstwo wykonywane *ex lege*, bez konieczności podejmowania w tym zakresie jakichkolwiek czynności. Przepis ten musi być brany pod uwagę nie tylko przez podmioty reprezentujące Skarb Państwa, ale także – z urzędu – przez sądy rozpoznające sprawę, które mają obowiązek czuwać z urzędu nad tym, aby Prokuratoria Generalna RP uczestniczyła w postępowaniach, w których wykonywane przez nią zastępstwo jest obowiązkowe.

Sąd, realizując powinność dbania o właściwą reprezentację Skarbu Państwa, nie może zatem nie uwzględniać Prokuratorii Generalnej, która zgodnie z art. 67 § 2 k.p.c. w zakresie określonym odrębną ustawą podejmuje za Skarb Państwa czynności procesowe. Oznacza to, że jeżeli Prokuratoria nie wykonuje zastępstwa procesowego Skarbu Państwa w sprawie, w której powinna je wykonywać, sąd powinien z urzędu zawiadomić ją o sprawie.

Sąd Najwyższy w razie uwzględnienia skargi kasacyjnej uchyla zaskarżone orzeczenie i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi, który wydał orzeczenie. Może uchylić także orzeczenie sądu pierwszej instancji i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania temu sądowi lub równorzędnemu (art. 398¹⁵ zd. pierwsze i drugie k.p.c.). Istnieje możliwość uwzględnienia nieważności postępowania, do której doszło przed sądem pierwszej instancji, zwłaszcza jeżeli w postępowaniu tym wystąpiły kardynalne uchybienia powodujące w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego nieważność postępowania, z tego samego względu, co w postępowaniu apelacyjnym (zob. postanowienia SN z 31 stycznia 2018 r., I CSK 350/17, i z 13 kwietnia 2018 r., I CSK 563/17). Ustanowione w postępowaniu cywilnym rygory sankcjonowane nieważnością służą bowiem nie tylko interesom stron, ale chronią także interes wymiaru sprawiedliwości, wyrażający się w zagwarantowaniu pewności i stabilności orzeczeń sądowych (zob. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów SN z 8 lipca 2008 r., III CZP 154/07, OSNC 2008, nr 12, poz. 133 oraz postanowienie SN z 24 października 2013 r., IV CZ 94/13).

Inne rozstrzygnięcie w niniejszej sprawie byłoby sprzeczne z zasadą ekonomii procesowej. Wadliwość związana z reprezentacją pozwanego wystąpiła bowiem przed Sądami obu instancji. Zastępująca pozwanego w postępowaniu kasacyjnym Prokuratoria Generalna RP, poza zasygnalizowaniem stwierdzonego skutku wadliwego zastępstwa procesowego Skarbu Państwa, nie sugerowała nawet jakiegokolwiek sanowania czynności przez potwierdzenie działań wadliwie umocowanego pełnomocnika. Sąd drugiej instancji przy ponownym rozpoznaniu sprawy i tak musiałby uwzględnić z urzędu nieważność postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 378 § 1 k.p.c.).

Stwierdzona nieważność postępowania skutkuje zatem uchYLENIEM wyroków Sądów obu instancji i zniesieniem postępowania przed tymi Sądami, poczynwszy od doręczenia pozwanemu odpisu pozwu. Z uwagi na stwierdzoną nieważność postępowania, odniesienia się do zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej powodów jest bezprzedmiotowe.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji i na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł o kosztach postępowania kasacyjnego.

[as]